

Foto: Huub Luijten

Redactietje spelen in 5 havo - Observerend leren schrijven

Tijdens de HSN-conferentie (Het Schoolvak Nederlands) in Utrecht bezocht Daan Beeke een workshop over een proeflessenserie argumentatief schrijven in de brugklas, gegeven door Gert Rijlaarsdam. De workshop had een lessenreeks tot onderwerp die brugklasleerlingen op speelse wijze laat kennismaken met argumenteren. Zij worden daartoe aan het werk gezet met een schrijfopdracht met een totaal nieuwe aanpak. Deze aanpak heeft Daan Beeke omgewerkt voor een lessenreeks op een heel ander niveau: 5 havo.

Daan Beeke

Op hun zoektocht naar een zinvolle didactiek voor het schrijfonderwijs kwamen Gert Rijlaarsdam en Martine Braaksma uit bij het leren-door-observeren en ontwikkelden een lessenserie, genoemd De Smikkelfcasus (beschreven in *Levende Talen Magazine* 2004, 3).

Leerlingen spaarden voor gratis bioscoopkaartjes door spaarpunten op wikkels van een candybar ('smikkelfreep') te verzamelen, maar op het eind van de actie komen ze punten tekort. Ze schrijven een brief aan de Smikkelfabriek. Als de brieven geschreven zijn, wordt de klas in groepjes verdeeld. Een aantal groepjes is 'Smikkelfabrikant'. Zij lezen de brieven en bepalen welke schrijvers de 'beloning' krijgen.

Tot zover was de lessenreeks niet vernieuwend: leerlingen beoordelen elkaars werk. Het interessante deel zat 'm in wat de rest van de klas deed. Elk groepje Smikkelfabrikanten werd geobserveerd door een schaduwgroepje. Zij letten op wat de Smikkelfabrikanten voor eisen stelden aan een goede brief. Dit groepje observanten bereidde vervolgens een presentatie voor waarin zij aan de klas uitlegde wat nu eigenlijk een goede brief is. Daarna kwamen de redacties nog eens aan het woord, om de brieven te presenteren die beloofd zouden worden. Tenslotte herschrijven alle leerlingen hun brief.

Deze lessenreeks en vooral het idee van observerend leren sprak mij bijzonder aan. Ik besloot een soortgelijke lessenreeks aan te bieden, en wel in mijn havo-examenklas. Doel van mijn lessenreeks was de leerlingen de

'lezer in de tekst' te laten ontdekken. Om dat te bereiken wilde ik het observerend leren in praktijk brengen. Vooraf hoopte ik dat leerlingen zouden ontdekken dat een door hen geschreven tekst uiteindelijk altijd beoordeeld wordt door een lezer, en dat het dus de lezer is die de kwaliteit bepaalt. Verder hoopte ik dat ze zouden ontdekken dat de eisen die de lezer aan de tekst stelt als het ware universeel zijn, en dus zeker niet alleen door de docent worden bedacht.

Lessenreeks

Als uitgangspunt voor mijn lessenreeks nam ik een opdracht uit de door onze sectie gebruikte leergang *Kiliaan*. Het is een opdracht die de aanloop inzet naar het schrijven van een gedocumenteerd opstel. De opdracht is redelijk klein: leerlingen schrijven met z'n tweeën een beschouwing over Pasen, naar aanleiding van twee kleine artikeltjes in het werkboek. De schrijfoopdracht wordt als volgt geformuleerd.

Je belt de redactie van het tijdschrift *Pauze* op om te vragen of ze interesse heeft in een beschouwend artikel over Pasen. De redactie juicht het idee toe, maar legt wel een aantal beperkingen op. Het artikel moet beslist aantrekkelijk zijn voor de doelgroep, anders wordt het niet geplaatst. Het mag bovendien niet meer dan 800 woorden bevatten. De redactie kan eventueel zelf voor illustratiemateriaal zorgen, maar ze vindt het prachtig als je ook daarin kunt voorzien.

Wat moet je allemaal doen? Op die vraag krijg je hier geen antwoord. Je zult dat samen moeten bedenken. Maak met z'n tweeën een lijst met alles wat er moet gebeuren en verdeel de taken. Spreek met elkaar af wanneer de taken uitgevoerd moeten zijn.'

(Uit: *Kiliaan verwerkingsboek 5 havo*. Uitgave van Thieme Meulenhoff, 2000, p. 33)

Normaalgesproken leidt deze schrijfoopdracht tot een artikeltje dat vervolgens met behulp van correctiebladen door de leerlingen zelf wordt nagekeken en besproken. Deze aanpak acht ik overigens behoorlijk zinvol, mits leerlingen hem zorgvuldig en serieus uitvoeren. Sommigen zijn het nakijken echter moe, en die zijn moeilijk te motiveren. Hoe dan ook, de eerste les legde ik de opdracht uit zoals die in het boek staat. Daarnaast vertelde ik dat we het dit keer iets anders zouden aanpakken, en *Pauze*-redacties zouden naspelen. Vervolgens gingen de leer-

lingen in tweetallen aan het werk. Bij de volgende les die ik op school aan de opdracht besteedde, deelde ik de leerlingen bij binnenkomst direct in groepjes in. De helft van de klas kreeg de volgende opdracht:

Jullie groep vormt de redactie van het blad *Pauze*. Jullie taak is om te bepalen welke van de ingezonden artikelen het meest geschikt is voor plaatsing in jullie blad. Jullie mogen kiezen uit ongeveer 4 artikelen.

Bij de 'echte' *Pauze* zijn er mensen die betaald worden voor dit werk. Op de *Pauze*-site stellen zij zichzelf als volgt voor:

Alles wat jullie naar de *Pauze*-redactie sturen, komt bij Iwanka terecht: problemen ('mijn vader gaat altijd poepen met de *Pauze* voor ik 'm gelezen heb'), klachten ('*pauze sucks!*'), uittrekselbestellingen ('hebben jullie uittreksels van mijn hele boekenlijst?'), zelfs complete knutselknip- en plakwerkjes. En dan regelt ze ook nog alle illustraties en foto's die in het magazine moeten komen, want Iwanka doet én productie én beeldredactie. En toch blijft ze vrolijk! Iwanka@pauzemedi.nl

Robin is de hoofdredacteur van *Pauze*. Hij zorgt ervoor dat alle artikelen netjes geschreven worden. Robin houdt van een kop koffie en heeft maandagochtend altijd opstartproblemen. Als hij eenmaal opgestart is weet hij van geen ophouden! Vaak tot ergernis van de rest van de redactie... Robin@pauzemedi.nl

Jullie gaan doen wat Iwanka en Robin doen, dus productie, beeldredactie en eindredactie.

Hoe doe je dat?

Heel eenvoudig: lees de artikelen en overleg met elkaar welke jullie plaatsen. Jullie mogen zelf bepalen wat je belangrijk vindt, maar vergeet vooral niet wat de opdracht was. De hoofdredacteur leidt het gesprek.

Er is een handicap: de deadline voor de nieuwe *Pauze* is over precies 40 minuten. Dus aan het einde van de les hebben jullie je keuze bepaald.

Succes!

Het moge duidelijk zijn dat het belangrijkste zinnetje in deze opdracht is dat leerlingen zelf mogen bepalen wat

belangrijk is. Beoordelingsschema's blijven in de kast. Onder de andere helft van de klas deelde ik de onderzoeksteamopdracht uit. Ook deze heb ik geprobeerd enige relevantie te geven door er informatie op te plaatsen van de internetsite van een echt onderzoeksbureau.

Onderzoeksbureaus zijn eigenlijk heel erg aparte bedrijven. Ze doen onderzoek naar van alles en nog wat, of beter gezegd: naar alles wat de klant wil dat ze onderzoeken.

Hieronder zie je wat een onderzoeksbureau i.c. de Wetenschapswinkel doet, en voor wie ze dat doen.

Wie zijn onze klanten?

Belangrijke klantgroepen waren de afgelopen jaren afkomstig uit de vakbeweging, natuur- en milieuorganisaties, overheden, organisaties voor ontwikkelingssamenwerking, patiëntenorganisaties en startende ondernemers. Enkele klanten waren: Waddenvereniging, SNS-bank, Ministerie van LNV, WAO-beraden, Milieudefensie.

De vraag waarmee u bij ons aanklopt wordt vertaald in een wetenschappelijk te beantwoorden onderzoeksvraag. Om de vraag te beantwoorden zoeken wij wetenschappelijke onderzoekers en/of gevorderde studenten. De Wetenschapswinkel beschikt over een databank met studenten die op zoek zijn naar een stage of opdracht voor afstudeeronderzoek.

Het eindproduct van een onderzoek is meestal een onderzoeksrapport. Voor voorbeelden zie onze publicatielijst. Voor het naar buiten brengen van de resultaten zijn verschillende mogelijkheden, zoals persbericht, workshop of artikel. Dit gebeurt in onderling overleg.

Jullie groepje vormt een onderzoeksbureau. Jullie taak is het uitvoeren van een onderzoek, resulterend in een onderzoeksrapport. Dat rapport leveren jullie mondeling af, dus jullie houden een presentatie. Jullie onderzoeksbureau heeft een belangrijke opdracht binnengesleept bij de Universiteit van Amsterdam. De faculteit Nederlands wil graag weten waar redacties precies op letten bij de beslissing om een ingezonden stuk te plaatsen.

Hoe doe je dat?

Jullie hebben geregeld dat jullie bij een redactievergadering van het blad *Pauze* aanwezig mogen zijn. Jullie observeren de redactieleden. Als jullie

genoeg weten trekken jullie jezelf terug om aan het onderzoeksrapport te werken. Maak een presentatie m.b.v. grote vellen. De volgende les presenteren jullie de resultaten.

Succes!

Ik nam de artikelen in ontvangst en verspreidde ze over de drie redacties. Ik wilde per se alles in één les doen (hoge spanningsboog) en daarom had ik drie redactie-groepen geformeerd, met elk een eigen onderzoeksteam. Zo was het aantal teksten per redactie goed werkbaar. De les verliep zeer vlot en iedereen kreeg de opdrachten af. De redacties waren na ongeveer 30 minuten klaar met vergaderen. Op dat moment trokken de onderzoeksteams zich terug om een poster te maken. Vanaf dat moment waren de redacties werkloos. Oplossing: op de achterkant van de afgewezen artikelen een afwijzende brief schrijven. Deze brieven kregen de redacties - tot mijn verbazing - allemaal af.

De laatste les was het aan de onderzoeksteams om hun presentaties te verzorgen. Door lesuitval (Sinterklaas) zat er helaas een lang weekend tussen deze en de vorige les. De spanning was er af. De posters waren echt in orde, maar de presentaties zelf bleven achter bij de verwachtingen. Na de presentaties heb ik belangrijke elementen aangestipt en de leerlingen een evaluatieformulier laten invullen.

Resultaat

Al met al ben ik erg enthousiast over dit experiment met samenwerkend leren. Dat enthousiasme is in de eerste plaats ingegeven door de enorme (fysieke) opbrengst van de redactieles. Na 45 minuten was ik in het bezit van vijftien beoordelingen (inclusief afwijzingsbrieven) en drie posters, met daarop veel aandachtspunten die bij het schrijven van een artikel belangrijk zijn. De posters bevatten de volgende tekst:

Poster 1

Onderzoeksresultaat

- artikelen bestuderen
- doelgerichtheid (taalgebruik)
- artikel moet inleiding – kern – slot bevatten
- vrolijkheid
- verzorging en plaatjes toepassen
- artikel moet mensen aanspreken (niet saai zijn)
- artikel moet realistisch zijn
- grootte van het artikel en hoeveelheid info
- het winnende artikel...

Poster 2

Inleiding – redactievergadering Pauze

- ingezonden teksten gelezen
- eerste reactie

Kern - beoordeling artikelen

- doelgroep
- taalgebruik
- spreekt de tekst aan?
- lay-out
- informatie juist?
- is aan de opdracht voldaan?

Slot

- Winnaar? en waarom?
- Waarom zijn de afvallers minder goed?

Poster 3

Inleiding

Kern

- lengte: max. 800 wrd
- onderwerp: Pasen
- inhoud: inleiding, kern, slot
- titel: pakkend!
- publieksgerichtheid: 12-18 jaar
- duidelijke taal: doelgericht
- uiterlijk: verzorgd

Slot

We zien dat de posters veel termen bevatten die de leerlingen zich de afgelopen jaren hebben eigengemaakt, zoals doelgerichtheid, doelgroep, taalgebruik en onderwerp. Misschien dat sommigen de terminologie van de posters juist wat vaag vinden, maar die mensen wijs ik er op dat de leerlingen geen beoordelingsvellen hadden, en toch tot redelijke beoordelingscriteria komen. Deze werden ook toegepast in de afwijzingsbrieven. Leerlingen wiens artikel niet geplaatst werd, werden bijvoorbeeld afgewezen omdat 'het taalgebruik te saai' was, of 'de lengte van het artikel niet aan de eisen voldoet'.

Belangrijker dan de fysieke opbrengst van posters en afwijzingsbrieven is natuurlijk de vraag of er iets veranderd is in het hoofd van de leerlingen. Hebben ze iets geleerd over het schrijven van een artikel dat zal bekijken? Die vraag is moeilijk te beantwoorden. Mijn eigen indruk is dat deze vernieuwende aanpak zeker een nieuwe invalshoek heeft geboden, en dat kan helpen. Aan de

andere kant moet ik toegeven dat ik mij uiteindelijk zo zeer heb laten leiden door het vernieuwend bezig zijn, dat ik besloot om de leerlingen eens niet te vragen hun tekst te herschrijven. Door die misser zit ik nu zonder een belangrijk meetinstrument om de opbrengst van de lessenreeks te evalueren.

Wel heb ik een evaluatieformulier laten invullen. Uit de antwoorden van leerlingen bleek vooral dat ze positief waren over de lessen. Verder valt op dat de redactiegroepen de opdrachten als zinvoller ervoeren dan de onderzoekers. Ook vond deze groep het bekijken van de presentaties iets zinvoller.

Het evaluatieformulier bevatte ook een open vraag: 'Geef aan welke nieuwe dingen je hebt geleerd over het schrijven van een tekst'. Van de 29 leerlingen vullen slechts vijf leerlingen in dat ze niets nieuws geleerd hebben. Eén van die reacties: 'Ik heb eerlijk gezegd niets nieuws geleerd. Ik vond dat het ook niet zo intensief was zoals u denkt. Was minder serieus omdat het niet echt was. Je kon sneller verwaarlozen'. Aangezien vier leerlingen niks invullen geven 22 leerlingen aan dat ze zeker iets nieuws geleerd hebben. Ik heb de meest voorkomende 'leerpunten' geturfd. Het blijkt dat leerlingen vooral hebben geleerd dat de 'doelgroep' belangrijk is. Dit woord wordt zes keer genoemd. Op de tweede plaats staan 'taalgebruik,' 'vormgeving' en 'inleiding-kern-slot', gevolgd door 'doelgerichtheid'. Twee leerlingen merken op dat het 'opmerkelijk was dat aan het einde bleek dat iedereen zo'n beetje dezelfde dingen dacht en naar dezelfde dingen keek. Dat laat zien dat we iets geleerd hebben'.

Terug dus naar het vooraf geformuleerde doel, het laten ontdekken van de lezer in de tekst. Mijn indruk is dat het doel spelenderwijs werd bereikt. Of dat écht zo is zal ik met een lessenreeks natuurlijk nooit weten. Er zijn voor mij wel voldoende aanwijzingen dat de lessenreeks als geslaagd mag worden beschouwd. En daarom kunnen mijn leerlingen volgend jaar opnieuw aan de slag met deze opdracht, maar dan mét een herschrijfopdracht. ■